

Analysavdelningen
Enheten för trygg energiförsörjning
Daniel Lundqvist
016-544 20 57
daniel.lundqvist@energimyndigheten.se

Energimyndighetens agerande inför, under och efter en elenergikris

Inledning

Enligt 3§ Förordning (2007:1153) med instruktion för Statens energimyndighet ska myndigheten planera, samordna, och i den utsträckning som regeringen föreskriver, genomföra ransoneringar och andra regleringar som gäller användning av energi.

Med elenergibrist menas en långvarig situation då den samlade tillförseln inte förväntas motsvara det samlade behovet av elenergi. En elenergibrist kan främst uppstå på grund av omfattande begränsningar i kapaciteten hos produktionsanläggningarna i kombination med begränsade importmöjligheter. En elenergibrist kan förorsaka omfattande negativa konsekvenser för samhället och kännetecknas av att dessa konsekvenser blir så negativa att det inte längre kan anses acceptabelt att enbart låta marknadens mekanismer hantera situationen¹.

Detta dokument beskriver hur Energimyndigheten avser att agera för att kunna utföra uppdraget i förordningen.

Utgångspunkter

Efter elmarknadens avreglering år 1996 råder konkurrens mellan marknadens aktörer. Det innebär att dessa aktörer har ett ansvar för att på kort och lång sikt tillhandahålla el i den omfattning och till det pris som kunderna är beredda att betala. Energimyndighetens principiella ställningstagande är således att elenergimarknadens aktörer – såväl leverantörer som kunder – själva har ett ansvar för att genom marknadens funktion hantera eventuellt uppkomna störningar med avseende på kort- och långsiktig tillgång och efterfrågan på elenergi.

¹ Elenergibrist ska inte förväxlas med *effekt*brist. En sådan kan inträffa när tillgänglig produktion inte är tillräcklig för elbehovet i ett kort perspektiv (timmar/dagar). Detta kan inträffa vid plötsliga fel i produktionsanläggningar eller kraftledning, eller vid mycket hög efterfrågan på el. Om de förbrukningsdämpande åtgärder som i enlighet med detta dokument vidtas i en energibristsituation mot förmodan inte skulle räcka till uppstår långvarig effektbrist (veckor/månader). Då tvingas Svenska Kraftnät att beordra roterande förbrukningsfrånkoppling.

I Energimyndighetens arbetsuppgifter ingår bl.a. att fortlöpande hålla sig orienterad om utvecklingen på elmarknaden och övriga energimarknader. Detta sker dels genom omvärldsbevakning och analyser, dels genom dialoger med marknadens aktörer och med motsvarande organ i de övriga nordiska länderna. I detta arbete är det särskilt viktigt att uppnå samsyn med den norska myndigheten Norges vassdrags- og energidirektorat (NVE), beträffande förutsättningarna för ett gemensamt uppträdande i händelse av en förestående elenergibrist.

Det är således först i ett läge då en elenergibrist kan förväntas inträffa med stor sannolikhet, trots marknadens agerande, och när konsekvenserna för samhället bedöms bli alltför stora, som det kan bli aktuellt för Energimyndigheten att föreslå regeringen att vidta åtgärder med anledning av den uppkomna situationen. Frågan om och i så fall när staten ska intervensera på marknaden är ett politiskt ställningstagande. Ett sådant beslut kommer troligen inte fattas förrän det är uppenbart att situationen inte längre kan hanteras av marknadsmekanismerna.

Enligt Energimyndighetens uppfattning kommer därför ett eventuellt beslut om förbrukningsdämpande åtgärder att fattas i ett sent skede och med kort varsel. Åtgärder som ska sättas in bör därför inte vara tidskrävande och administrativt tunga utan enkla och effektiva. Åtgärder av typen frivilliga ökade ekonomiska incitament kommer utifrån detta resonemang inte att bli aktuella och ska därför inte förberedas. Åtgärder som blir aktuella att införa är inledningsvis en frivillig förbrukningsdämpande informationskampanj för att förhindra en elenergibrist. Om elenergibristen fortgår och/eller förvärras kommer en tvingande ransonering att införas. Beroende på den uppkomna situationen kan både informationskampanj och ransonering komma att användas parallellt.

Tidsaspekten är av stor vikt i en bristsituation. Varje sparad MWh har då en kumulativ effekt, vilket innebär att risken för att behöva tillgripa ransonering minskar för varje vecka informationskampanjen genomförs/tidigareläggs.

Energimyndighetens uppgift är att bistå Näringsdepartementet med faktaunderlag och förberedelser som minskar ledtider efter ett eventuellt beslut att sätta in förbrukningsdämpande åtgärder. Konsekvenserna av att införa förbrukningsdämpande åtgärder bör vara mindre än de skador som kan uppkomma i samhället vid en elenergibrist.

Energimyndighetens arbete i normalläget

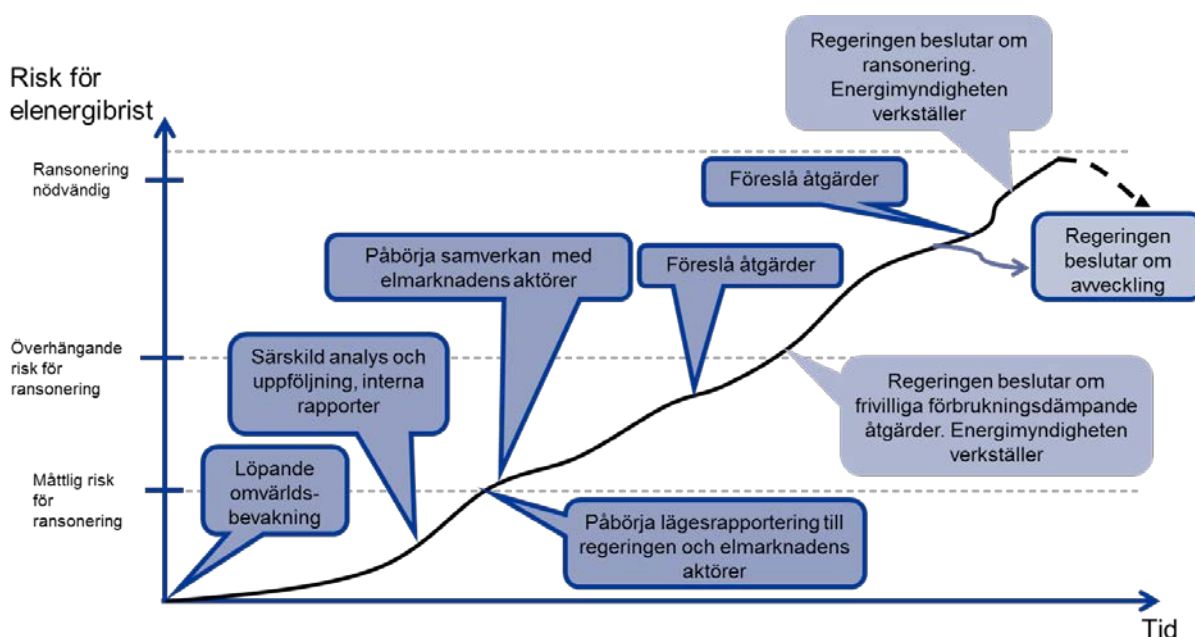
Energimyndighetens arbete i normalläget för att vara förberedd inför en eventuell elenergibrist består av löpande så väl som projektbaserad uppgifter:

- Omvärldsbevakning i form av veckovisa rapporter över aktuellt läget för elförsörjningen
- Prognos över elförsörjningen för närmaste halvåret för att upptäcka en eventuell bristsituation

- Kontinuitetsplanering för att när som helst kunna hantera ett förändrat läge, inklusive övningar för att verifiera och förbättra de interna rutinerna för hantering av en elenergiöverspänning
- Framtagande och uppdatering av planer och rutiner av förbrukningsdämpande åtgärder
- Uppdatering av energikrisplaner
- Aktivt deltagande i samverkansorganisationer både i Sverige och Norden
- Kunskapssammanställningar från erfarenheter i andra länder som drabbats av elenergiöverspänning så som t ex Norge och Japan

Energimyndighetens principiella agerande vid elenergiöverspänning

Energimyndighetens principiella agerande vid elenergiöverspänning åskådliggörs i figuren nedan. Myndighetens agerande inför, under och efter en elenergiöverspänning beskrivs i detalj i nedanstående stycken.



Figur 1. Energimyndighetens principiella agerande vid elenergiöverspänning

Myndighetens agerande inför en befördad elenergiöverspänning

I den händelse en elenergiöverspänning inte kan uteslutas (måttlig risk) vidtar Energimyndigheten följande åtgärder:

- Genomföra en fördjupad omvärldsbevakning i vilken ingår analys av aktuellt läge samt prognoser över framtida utveckling

- Avstämningar med Svenska Kraftnät (SvK), Energimarknadsinspektionen (Ei) och elenergibranschen för en kompletterande bild av läget på elmarknaden
- Samverka med elmarknadens aktörer i syfte att skapa samsyn över aktuellt läge och marknadens tänkbara framtida utveckling
- Samverka med övriga nordiska länders motsvarigheter till Energimyndigheten
- Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) samt övriga myndigheter enligt krisberedskapsförordningen informeras
- Kontinuerligt avrapportera till regeringen (Näringsdepartementet) om händelseutvecklingen på elmarknaden och lämna underlag till regeringens eventuella ställningstaganden.
- Inom ramen för ordinarie arbete lämna information till allmänheten inklusive råd till konsumenter hur de kan minska sin elförbrukning.

I den händelse sannolikheten för en elenergibrist bedöms som överhängande enligt definitionen ovan, vidtar Energimyndigheten dessutom följande åtgärder:

- Efter samråd med elmarknadens aktörer samt MSB hemställa hos regeringen om att fatta beslut om att införa de förbrukningsdämpande åtgärderna Informationskampanj och Regeringsdirektiv statlig verksamhet.
- Verkställa informationskampanjen efter regeringsbeslut.
- Genomföra uppföljning av de förbrukningsdämpande åtgärdernas påverkan på elförbrukningen.
- Avbryta informationskampanjer om den fått avsedd och tillräcklig effekt.
- Vid behov förbereda åtgärden ransonering genom att efter samråd med elmarknadens aktörer och MSB hemställa hos regeringen om införande av ransonering.
- Informera dem som berörs av ransoneringen om de villkor som är förknippade med denna åtgärd.

Myndighetens agerande under en elenergibrist

Inför en omedelbar elenergibrist och så länge bristen beräknas pågå vidtar Energimyndigheten följande åtgärder:

- Verkställa beslut om ransonering, vilket förutsätter att förordning om ransonering av el samt föreskrifter om ransonering av el är i kraft.
- Fortsätta med informationskampanjen, beroende på situation och långvarighet.
- Genomföra uppföljning av åtgärdernas inverkan på elförbrukningen.

- Fortlöpande ompröva val av åtgärder i syfte att minimera de negativa konsekvenserna för samhället.
- Fortlöpande informera regeringen och marknadens aktörer samt berörda organ inom Norden och EU om händelseförloppet.
- I förekommande fall informera om och följa konsekvenserna av frångoppling av elanvändare (se fotnot 1 ovan).
- Efter samråd med marknadens aktörer föreslå regeringen att upphöra med ransonering och övriga åtgärder så snart förutsättningar för detta finns.

Myndighetens agerande efter en elenergibrist

När elenergibristen har avhjälppts kan samtliga förbrukningsdämpande åtgärder avvecklas. Därefter vidtar Energimyndigheten följande åtgärder:

- Informera allmänheten om att avveckling har skett.
- Informera samtliga berörda nationella och utländska aktörer om beslutet om avveckling.
- Genomföra en fördjupad uppföljning och utvärdering av åtgärderna avseende förbrukningspåverkan och effekter i samhället i övrigt.
- Informera samtliga berörda nationella och utländska aktörer om resultatet av utvärderingen.
- Dra slutsatser och omarbeta befintliga förberedelser och rutiner så att förmåga finns att hantera framtida risk för elenergibrist

Energimyndighetens åtgärdspaket för hantering av elenergibrist:

1. Förbrukningsdämpande informationskampanj

Kampanjen är tänkt att användas både som en förebyggande och lindrande åtgärd och ska med hjälp av olika budskap få energianvändare att frivilligt under kampanjperioden minska sin elförbrukning. Primär målgrupp är hushåll/allmänhet, sekundära målgrupper är näringsliv och offentlig sektor. Åtgärden syftar till att förhindra att en elenergibrist uppstår och att därmed undvika en ransonering. Åtgärden utförs av Energimyndigheten och kan verkställas i full skala på kort varsel efter regeringsbeslut förutsatt att informationsmaterial har förberetts och till viss del förproducerats. Genomförandet finansieras i särskild ordning av regeringen.

2. Regeringsdirektiv

Ett regeringsdirektiv riktas till samtliga myndigheter och andra organisationer under regeringen med krav att spara el. Åtgärden syftar till att förhindra att en elenergibrist uppstår, men har framför allt ett symboliskt och

exempelskapande värde. Åtgärden utförs av regeringskansliet på och kan verkställas en vecka efter regeringsbeslut.

3. Ransonering av industriella förbrukare

Samtliga industriella elförbrukare kommer att tilldelas en andel av tidigare elförbrukning för att använda under en viss period. Vilken kvot som blir aktuell och under vilken tidsperiod beror på krisens omfattning. Ransonering av industriella elförbrukare finns förberett bland annat i form av ett färdigt förslag till förordning om ransonering av el samt Energimyndighetens föreskrifter om ransonering för industriella elanvändare. Dessa förslag kan användas först efter att ransoneringslagen trätt i kraft. Åtgärden omfattar ca 27 000 uttagspunkter som representerar ca 40 procent av elanvändningen i Sverige. Ransonering syftar till att eliminera pågående elenergibrist och att därmed undvika bortkoppling av elanvändare. Denna åtgärd beslutas av regeringen och bedöms kunna verkställas av Energimyndigheten fyra veckor efter författningarnas ikraftträdande.

Energimyndigheten har avskrivit möjligheterna att motverka en elenergibrist genom produktionshöjande åtgärder i exempelvis vatten- och oljekondenskraftverk utöver vad producenterna gör inom ramen för gällande villkor.